

Karszt- és Barlangkutatói TÁJÉKOZTATÓ

1969

5

Kiadja: a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat
Budapest, VI., Gorkij fasor 46-48.
Felelős szerkesztők: Dr. Dénes György és Csekő Árpád
Felelős kiadó: Hegedűs Gyula

69. "Tempó" (2654) 600 pl.
Fv. Szendrőné

A MAGYAR KARSZT- ÉS BARLANGKUTATÓ TÁRSULAT KÖRLEVELE

Az elektronikus változatot készítette: Dr. Nyerges Miklós, 2002.
Lapolvasás: Szent Tamás

- 1 -

Balogh Ernő (1882-1969)

Mély megrendüléssel értesültünk, hogy dr. Balogh Ernő, a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem volt tudós professzora, Társulatunk tiszteleti tagja 1969. július 11-én, 87 éves korában elhunyt. Társulatunk és minden magyar barlangkutató tisztelte, becsülte, szerette őt és nagyra értékelte tudományos életművét. Távozása súlyos veszteség Társulatunk és a speleológia tudománya számára.

Alig két esztendeje, hogy 85. születésnapja alkalmából Tájékoztatónk lapjain áttekintettük alkotásokban gazdag munkás életét. Röviddel halála előtt, ez év tavaszán jelent meg utolsó könyve, a „Cseppkő világ” amelynek oldalain könnyen érthető, olvasmányos formában adja át sok évtizedes kutató munkásságának gazdag tapasztalatanyagát a következő nemzedékeknek.

Nevét műveinek sora örökíti meg, emlékét mindnyájan szeretettel és megbecsüléssel őrizzük.

Dr. D. Gy.

Vértess László emléktábla avatás Vértesszöllősen

Dr. Vértess László emlékét megörökítő bronztablát avattak 1969. augusztus 9-én Vértesszöllősen, az előember általa feltárt és szabadtéri múzeumként kiépített tanyahelyén. Az

ünnepségen dr. Korek József a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgató helyettese tartott emlékbeszédet a kiváló tudósról. Az emléktáblán a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat nevében dr. Dénes György főtitkár és Schönviszky László irodavezető helyezett el koszorút.

Sz. K.

Újkőkori telep és sírok Aggteleken

Minden barlanglátogató tudja, hogy az aggteleki Baradla-barlang az újkőkorban élt ember eszközeinek egyik legismertebb lelőhelye. Kevesek előtt ismert azonban, hogy a barlang bejárata előtti térségen is tanyázott a bükki kultúrájú ember, sőt ez volt az élettere és csak az időjárás és veszély űzte a barlangba. A barlang előtt folyó tereprendezés és parkosítás hozta most felszínre a települést, amely 10 m-es átmérőjű tanyahelyszerű települési rendszerre vall. 6-8 ilyen tanyahely állott fenn, amely egy-egy nagycsalád tartózkodási és temetkezési helyeit őrzi. Magyarai Gábor barlangigazgató kérésére ez év április-májusában feltártunk egy tanyahelyet, ahol egy 4x5-m-es, lekerekített téglalap alaprajzú, sározott házalapot találtunk, amelyet a D-i oldal kivételével négy tűzhely vett körül. A megtalált cölöplyukak alapján megállapítható, hogy a ház középső részét könnyű szerkezetű gallyból, nádból, fűből készült tető véd-

- 2 -

te az időjárás viszontagságai ellen. A tanyahely szélén feltárt sírokban 3 zsugorított csontvázat találtunk, síronként 3-4 edénymelléklettel és ezek a bükki kultúra i. e. 3500–3200 közötti évekből származó első hiteles temetkezései.

Az ásatás tudományos jelentőségét az adja meg, hogy a nagy kiterjedésű, megnyitott házalapok vizsgálata során sikerült olyan rétegtani megfigyeléseket tenni, amelyek lehetőséget adnak a bükki kultúra belső fejlődésének és genetikájának az eddiginél biztosabb alapokon nyugvó megállapításához. Az első települők még vonaldíszes kultúra hordozói voltak, akik az akkori felszínre építették első tűzhelyeiket. E nép kerámia-művességéből és a D-ről jövő hatások révén alakult ki a neolitikum legszebb edényművessége, melynek edényei legjobb minőségű terra rossa agyagból sűrű karcolással, nagyon változatos ornamentikával készültek. Hosszú időn keresztül még együtt élt a két stílus, de az új továbbfejlődve, a motívumkombinációk ezreit hozta létre és szépsége mellett a korábbi el is tűnt. A rétegek e fejlődés tanújelei az aggteleki Baradla-barlang előtti szabadföldi telepen, hasonlóan mint a barlang domicai szakaszán, ahol a csehszlovák kutatás már korábban feltárta. Ha mód nyílik arra, hogy Aggteleken a barlang kialakulását és történeti múltját bemutató állandó kiállítást rendezhessünk, a feltárások után a bükki kultúrájú embereknek mind a barlangi, mind a szabadföldi életét rekonstruáljuk és a közönség elé tárjuk.

Dr. Korek József

Gerinces őslénytani ásatás az Esztramoson

Ez évi július hó 14-től augusztus hó 5-ig gerinces őslénytani ásatás folyt vezetésem alatt a bódvavölgyi Ostromos-(Esztramos-) hegyen. Az ásatás célja a kőbányászás során felszínre került és leleteket tartalmazó hasadék és barlangkitöltések feltárása volt.

Munkánk során két lelőhely anyagát gyűjtöttük be. Az egyik melyet 2-es lelőhelynek nevezünk el sok ezer csontmaradványt tartalmazott, melyek főleg apró gerincesekből, (békák, kígyók, teknősök, madarak és főleg emlősök, – köztük cickányok, pockok, hörcsögök, ürgék stb.) és a néhány nagyobb emlős maradványából (őz, jávorszarvas, bölény, medve stb.) álltak. Az apró emlősanyag alapján világosan megállapítható, hogy a rétegek kora az alsó és középső pleisztocén határának tájára (Günz–Mindel interglaciális második fele, a villányi és bihari szint határa) tehető. Hasonló összetételű állattársaságot Közép-Európából keveset ismerünk, hazánk területén ilyen hegyvidéki – északibb jellegűt egyáltalán nem. Újdonság itt a lemming (*Lemmus lemmus*) előfordulása ebben az élőlényegyüttesben, melyben nagyrészt kihalt fajok fordulnak elő. A lelőhely rendkívül gazdag, a csontok száma felülmúlja a 10 000-et.

Még ennél is érdekesebb a 2-es lelőhelytől mintegy 200-m-re északra fekvő karsztzsák kitöltése, melyet 3-as lelőhelynek nevezünk el. Az apró gerinces állattársaság összetétele nagy vonásokban megegyezik az előbbiével, csak annál sokkal ősbibb alakokat tartalmaz. A rágcsálófauna tanúsága szerint itt az előbbinél sokkal régibb, a pliocén-pleisztocén határához közel eső (Günz körüli, régebbi villányi) faunáról van szó. Itt nemcsak a fajok, hanem a nemzetségek legnagyobb része is kihalt (főleg *Miomys* fajok). A fauna egyedülálló unikuma egy teljesen kipusztult rágcsálócsalád egy tagjának (*Eomyda*) előfordulása. Ezt a családot eddig csak az eocéntől a miocén végéig ismertük. Az ostromosi lelet az első bizonyíték arra vonatkozólag, hogy ezek utolsó képviselői még a pliocént is túléltek. A fauna nemcsak hazai, hanem európai viszonylatban is egyedülálló.

Dr. Jánossy Dénes

- 3 -

A jósvafői Porlyuk-barlangban befejeződött az 1967 óta tartó adatgyűjtés és valószínűleg ez év végére elkészül az aránylag kicsi, de rendkívül érdekes barlang komplex monografikus feldolgozása. 1967-ben őslénytani ásatás folyt a barlangban, amelynek során érdekes Riss-Würm interglaciálisba helyezhető fauna került felszínre. 1968 óta közel egy éven keresztül rendszeres meteorológiai megfigyelést végeztünk. E két fő témán kívül számos egyéb vizsgálat (genetikai, üledékföldtani, hidrológiai, biológiai stb.) is folyt, amelyek egymást kiegészítve adják a barlang érdekes arculatát. A rövid monográfia elkészítésében több – részben fiatal – szakember vesz részt.

Kordos László

Tavaszi víznyelő-festések az Alsóhegyen

A tavaszi hóolvadást felhasználva 1969. március 12-én 11 óra 30 perckor 7 liter fluoreszcein oldattal az alsóhegyi Acskó-rét eltömődött víznyelőjét, ugyanaznap 14 óra 15 perckor a Derenk romfalú keleti szélén lévő víznyelőt 4 liter fluoreszcein oldattal festettem meg Brandl Vilmos munkatársam közreműködésével.

Az Acskó-rét déli szélén, az alsóhegyi Kis-fennsík (Szögligeti-fennsík) meredeken leszakadó északi oldalának, az úgynevezett Csizma-kőnek lábánál hordalékkal teljesen kitöltött nyelőbe, gyakorlatilag a hegylábánál lévő mocsaras terület zombékjai közt eltűnő vízfolyásba beöntött fluoreszcein március 13-án 16 óra 30 perckor jelentkezett a nyelőtől kerekén 2000 m légvonal távolságban fakadó szögligeti Csörgő-forráscsoportban. Az átfutási idő 29 óra, az átfutási sebesség eszerint 69 légvonal méter volt óránként.

Ez a sikeres kísérletünk egyértelműen megerősítette 1964. évi vízfestésünk elég bizonytalannak tűnő azonos eredményeit.

A Derenk romközség keleti szélén lévő víznyelőbe betáplált fluoreszcein által megfestett víz a nyelőtől délre 750 méterre fakadó Vályús-forráson lépett ki március 12-én 22 óra 15 perckor. Átfutási ideje 8 óra volt, átfutási sebessége 94 légvonal méter óránként.

1969. március 14-én 9 órakor a Derenk romközség délnyugati szélén lévő víznyelőt festettem meg 4 l fluoreszcein oldattal, ugyancsak Brandl Vilmos közreműködésével. A festett víz aznap 13 órakor lépett ki a víznyelőtől délre kb. 650 méterre fakadó Káposztáskerti-forráson. Az átfutás ideje 5 óra volt, az átfutási sebessége pedig 130 légvonal méter óránként. Ha e három eredményes vízfestés mellett figyelembe vesszük a Tájékoztató ez évi 3. számában leírt február 22-i ugyancsak eredményes vízfestésünket, melynek során a Bábavölgyi 3. sz. víznyelőbe öntött fluoreszcein az Acskó-kútban jelentkezett, valamint a VITUKI szervezésében 1969. április 22-én végrehajtott nagyszabású vízfestésünket, melynek nyomán az Almási-zsombolyba betáplált fluoreszcein a Torna-völgyi Tapolca-forrás vizét festette meg, megállapíthatjuk, hogy az 1969. évi tavaszi vízfestések jelentősen előrevitték az Alsóhegy karszthidrográfiai viszonyaira vonatkozó ismereteinket.

Dr. Dénes György

A MEAFC Marcel Loubens Barlangkutató Szakosztálya kutató tábort 17-20 résztvevővel 1969. VII. 19-től VIII. 4-ig tartotta meg a Bükk létrástetői részén, a Disznós-pataknál lévő erdészeti munkásház mellett. A táborban néhány napos látogatást tett 5 olasz barlangkutató Veronából, és 2 lengyel barlangkutató Poznańból.

A tábor résztvevői több barlangban karbantartó, feltáró, valamint feldolgozó munkát végeztek.

- 4 -

A Barátságkerti-visszafolyó- (Szamentu-) barlangban gátépítéssel előkészültünk a szeptemberi vízfestésre.

A Speizi I. víznyelőbarlangban ácsolatokat javítottunk.

A Kismogyorósi-víznyelőbarlangban szifonbontási munkákat végeztünk, amely azonban nem hozta meg a kívánt eredményt.

A Tuskós-víznyelőbarlangba ácsolatokat építettünk be, majd a bontási munkák során közettömbök között 2, ill. 4 m-es természetes szakaszokba jutottunk be.

A Létrástetői- (Szepessy-) barlang Nyugati és Keleti-ágáról geológiai és morfológiai leírás készült. A Nyugati-ág a szifon átbontása után 50 m-rel meghosszabbodott.

A Létrási-Vizes-barlangban kibontottuk a Dög-szifont és a Háromszög-szifont. A Háromszög- szifon kibontásával sikerült a barlang további járatainak teljes bejárását biztosítani. A bejárás alkalmával a legfontosabbnak ítélt helyen bontást kezdtünk, amely

gyors eredményre vezetett és kb. 200 m-t sikerült előre haladni. A járat végén nagy mélységű kürtő állította meg a feltáró csoportot, akik a kürtőbe egy doboz cigarettát szórtak be. Visszafelé haladva a cigarettákat a bejárattól kb. 200 m-re lévő Háromszög-teremben találták meg. Ezzel bebizonyosodott, hogy a felső járat végig követi a kuszoda vonalát átlag 20-30 m magasságban. A feltárás jelentőségét növeli az is, hogy a Háromszög-szifont és a 200 m hosszú kuszodát így sikerült megkerülni és az időjárástól, ill. vízhozamtól függetlenül kényelmes bejárást biztosítani a barlang jelenlegi végét képező tóig. A további feltárások még folyamatban vannak.

Majoros Zsuzsanna

Értesítjük a tagságot, hogy megjelent a Karszt és Barlang (középlap) 1966. II., 1967. I-II. (összevont), valamint az 1968. I-II. (összevont) száma. Folyóiratunk újonnan megjelent számai Társulatunk irodájában kaphatók, füzetenként 10.-Ft-ért.